

Themadebat Jeugdzorg 31200 XVII (Begrotingsstaat Jeugd en Gezin 2008)

Roel Kuiper, bijdrage namens ChristenUnie.

Samenlevingsproblemen

Dit is het eerste begrotingsdebat in deze Kamer van een ministerie dat in ons landsbestuur een nieuw verschijnsel is - maar waarmee Nederland zich voegt naar wat in de ons omringende landen al bestaat -, een ministerie dat in het bijzonder ook de bedoelingen van dit kabinet uitdrukt. Het coalitie-akkoord neemt het op voor de kwaliteit van de samenleving, waarin geborgenheid en veiligheid bestaat in duurzame verbindingen tussen mensen. Het kabinet zet zich in voor de versterking van de samenleving, voor generaties die aan het opgroeien zijn, voor jongeren met wie het wel en niet goed gaat, voor gezinnen die in het spitsuur van het leven rust en aandacht moeten zien te vinden voor het opvoeden van kinderen, voor het belang van goede opvoedsituaties en een goede overdracht van normen en waarden.

Bij dit eerste begrotingsdebat mogen we wel stilstaan bij de maatschappelijke vraagstukken die hier achter liggen. Blijkbaar zien we in de conditie van onze samenleving alle aanleiding om ons in politieke zin druk te maken over jeugd en gezin. We zouden onze blik wel erg verengen als we alleen letten op ontwikkelingen in de jeugdzorg, de oplopende wachtlijsten met daarachter een kennelijk groeiende groep van kinderen en jongeren met gedrags- en leefproblemen, de meldingen van kindermishandeling en de actieplannen die daarvoor nodig zijn, problemen met opvoeden en met moeilijk opvoedbare jongeren met 'korte lontjes'. We hebben onderhand te maken met ernstige *samenlevingsproblemen* die zich uiteten in het domein van de primaire leefvormen en primaire leefwerelden. Directeur Frits Spangenberg van Motivaction, dat al twintig jaar waarden- en leefstijlonderzoek doet, verklaarde onlangs dat we in een land leven met hoge welvaart en 'sociale en morele armoede'. Gabriel van den Brink spreekt al jaren over de noodzaak van een 'beschavingsoffensief'. In de wetenschap wordt gediscussieerd over de morele taal die in verwarring is, over sterker wordende mechanismen van uitsluiting en het hoge aantal sociaal geïsoleerden, over samenlevingen met 'high trust' en 'low trust', over de betekenis van goede hechting, stabiele structuren en over het gehalte van ons moreel kapitaal.

Terecht besteden we aandacht aan de maatschappelijke verontrusting die samenhangt met het soort verlies dat we hierin opmerken. Wanneer we spreken van samenlevingsproblemen die zich uiteten in het domein van jeugd en gezin wordt ook duidelijk dat de oorzaak van de problemen veel breder ligt. Welk huis hebben we nu eigenlijk gebouwd? We hebben in de westerse samenlevingen heel veel op de kaart van materiele welvaartsvergroting gezet, maar hebben we ook geïnvesteerd in de sociale basis zonder welke geen samenleving kan bestaan? We hebben sterk ingezet op individuele ontplooiing, zelfs op cultivering van een assertieve levensstijl, maar hebben we ook ingezet op normen en waarden die we gemeenschappelijk van betekenis achten? Jongeren hebben niet gevraagd om de wereld waarin ze opgroeien. Die krijgen ze. Maar als jongeren de grammatica van deze wereld leren, en ze begrijpen dat het gaat om materiele welvaart die vooral ten dienste staat van individueel geluk, dan zal dat idioom zich in hun gedrag gaan vertalen. Het is het idioom van 'boeih', 'chilluh' en 'pimpuh'. Rob Wijnberg, een 25-jarige opiniereedacteur van NRC Handelsblad, schreef er onlangs een intelligent pamflet over, waarin hij ingaat op de zogenaamde onverschilligheid van jongeren, hun passieve levenshouding en hun individualisme en hedonisme. Interessant is dat hij dit een 'stil protest' van de jeugd noemt. Jongeren zijn niet gespeend van idealisme of ongeïnteresseerd, maar ze committeren zich niet aan een wereld die hen weinig houvast en richting geeft.

Het probleem lijkt te bestaan in de schijn en werkelijkheid van onze normen. Een sprekend voorbeeld daarvan kwam mij onlangs ter ore. Er is een Zweedse non-profit-organisatie, gedreven door jonge mensen, die zich inzet voor het behoud van het regenwoud. De activiteit die zij ontplooiën en aanmoedigen is 'stage-sex' en hun organisatie draagt de weinig verhullende naam *Fuck for Forest*. Zij bedrijven de liefde op poppodia en met het geld dat zij daarmee verdienen, steunen zij ecologische projecten. Zij merken echter dat gevestigde organisaties als Greenpeace hier niet blij mee zijn. Deze willen het aldus verkregen geld niet ontvangen, wat aan de Zweedse jongeren de vraag ontlokte: wat doen jullie dan om het regenwoud te redden? Het idealisme is hartverwarmend, maar dat neemt niet weg dat seksualiteit zelfs in non-profit-gedaante niet zomaar spannende koopwaar is. Maar wie stelt hier nu eigenlijk de normen? Het lijkt er op dat het excessieve de norm is geworden, of beter gezegd wellicht een poging om erachter te komen of er een werkelijke norm bestaat. We zien het in het 'coma-zuipen', 'happy slapping', 'breezer-seks', uitvindingen van een experimenterende jeugd die de grenzen ver overschrijden. In een verwarrende wereld met een verwarrende hoeveelheid beelden en informatie is het moeilijk echte morele grenzen vast te stellen. Hoe krijgen we opnieuw het verband in

onze samenleving, zodat richtinggevend perspectieven op wat ons tot een gemeenschap maakt weer een kans krijgen?

Rol van de overheid

Welke rol past hier de overheid en in casu een minister voor Jeugd en Gezin? Strekt deze rol zich uit tot achter de voordeur? MdV, onze fracties zijn principieel voorstander van een begrensde overheid. De overheid kan niet alles en moet niet alles op zich nemen. Het gaat hier om samenlevingsproblemen die voor een belangrijk deel in de samenleving zelf opgelost moeten worden. Burgers moeten zich in de eerste plaats zelf inzetten voor de kwaliteit van de samenleving. Maar de overheid kan niet afzijdig blijven als er zaken scheef groeien. De overheid kan ook sturen als het algemeen belang dit vergt. Drie taken liggen er op dit vlak. In de eerste plaats heeft de overheid een bepalende rol bij het stellen en handhaven van normen in de publieke ruimte. Tot het beschavingsoffensief van Van den Brink hoort ook wat hij noemt het 'expliciteren van spelregels' en de consequente handhaving daarvan. Daarin dient de overheid een rol te spelen, ze dient duidelijk aan te geven wat wel en niet kan. De overheid dient er te zijn als het gaat om regels in het publiek verkeer en dat geldt uiteraard ook voor de publieke ruimte die media heet. In de tweede plaats dient de overheid de verbanden te versterken die een belangrijke sociale en morele functie hebben in de samenleving. Ik denk dan nu in het bijzonder aan het gezin. Dit kabinet zet daarop in en dat is belangrijk. Willen we de samenleving versterken dan moeten we gezinnen versterken. Daar hoort wat onze fracties betreft een ruimhartiger ondersteuning bij van de opvoedsituatie. Het is winst dat we nieuw beleid maken, niet alleen vanuit het perspectief van ouders die zich moeten kunnen ontplooiën, maar uit het oogpunt van kinderen die goed toegerust onze ingewikkelde wereld moeten binnentreden. Onze fracties hebben er voor gepleit van het kindgebonden budget een bredere route te maken om daaraan alle kindgerelateerde uitkeringen te verbinden. Wij voegen er aan toe dat het kabinet nog niet in balans is als het gaat om de benadering van gezinnen. In de discussies over arbeidsparticipatie lijkt het gezin gemakkelijk weer te worden gereduceerd tot een arbeidspool, terwijl het coalitieakkoord zo duidelijk spreekt over een 'gezinsvriendelijk beleid' waarin voldoende tijd en middelen beschikbaar moeten zijn voor een goed opvoedingsklimaat. Graag zou ik de reactie van de minister op dit punt willen horen, ook vanuit het perspectief van de uitspraak dat het kabinet een integrale aanpak nastreeft en dat de minister verantwoordelijk is voor de integratie van alle beleid dat op het gezin betrekking heeft (Brief van de minister van Jeugd en Gezin, 28 juni 2007, 31001, nr. 5). In de derde plaats is er een taak voor de overheid als het gaat om preventie en het voorzien in de juiste zorg wanneer de samenleving die zelf niet meer bieden kan. Te denken is hier aan gezondheidspreventie en de zorg die we hebben over drugs- en alcoholmisbruik onder jongeren, maar ook aan de meldingen van kindermishandeling en huiselijk geweld. Dat brengt de overheid inderdaad achter de voordeur, niet als regel, maar als noodzakelijk gebleken 'maatregel'. MdV, jeugdzorg is het eigenlijke thema van dit debat. Maar wat er in de jeugdzorg gebeurt en moet gebeuren staat niet los van dit bredere kader en de mogelijkheden en grenzen waar de overheid voor staat. Ik wil enkele opmerkingen maken bij de jeugdzorg zelf, in de wetenschap dat we op een later moment nog komen te spreken over het gezinsbeleid als zodanig.

Wet op de jeugdzorg

In het najaar van 2006 is een evaluatie van de Wet op de jeugdzorg verschenen. Het vorige kabinet nam de aanbevelingen van het Evaluatieonderzoek over, waaronder de belangrijke uitspraak dat het systeem van de Wet op de jeugdzorg in hoofdlijnen geschikt is om de met deze wet beoogde doelen te bereiken. De belangrijkste knelpunten die gesignaleerd werden, betreffen de wachttijden, de effectiviteit van methoden, de coördinatie van zorg aan multiprobleemgezinnen en de mate van professionalisering van de sector. Centraal in de in 2005 in werking getreden wet zijn de Bureaus Jeugdzorg. Vanzelfsprekend richt veel van de kritiek op deze knelpunten zich op die BJz. Naast genoemde knelpunten is er de kritiek op de werkwijze van de bureaus. We kennen de klachten: de bureaucratie, de gebrekkige aansturing, overbelasting mede als gevolg van onvoldoende efficiëntie. Toch wordt stelselwijziging niet als oplossing gezien, niet door de vorige bewindspersoon noch door de huidige minister. We kunnen dat goed begrijpen. Niemand zit op nieuwe structuurdiscussies te wachten. Wie een blik werpt in de geschiedenis van de Wet op de jeugdzorg kan opmerken dat discussies over langs elkaar heen werkende instanties, gebrek aan efficiëntie en sturing al decennia lang worden gevoerd. De huidige wet zou deze moeten oplossen. Die gelegenheid moet er ook zijn, de BJz's vragen er om., blijkens de Evaluatie op de Jeugdzorg. Maar dan moeten de problemen wel verdwijnen. Naar de mening van onze fracties hebben die te maken met sturing en zeggenschap en niet zozeer met het stelsel zelf. Er is duidelijkheid nodig over de bestuurlijke verantwoordelijkheid en deze betreft de samenwerking tussen BJz en de Centra voor jeugd en gezin en er is duidelijkheid

nodig over de zorgverantwoordelijkheid en dit betreft de sturing in het proces van hulpverlening zelf. Wie is de baas?

Wat de politieke aansturing betreft, is er met de komst van de Cjg een nieuwe taak weggelegd voor het lokaal bestuur. Deze taak bestaat onder meer in de verbinding van de Cjg met de al bestaande preventietaken op het gebied van de gezondheidszorg en met de Wet maatschappelijke ondersteuning. Dit betekent onvermijdelijk ook iets voor de inrichting van de Cjg's. Deze hebben niet alleen een beheerstaak, ze zijn niet alleen een verzamelpunt van informatie, een veredeld consultatiebureau, maar hebben ook frontlijnfuncties in de buurt. Vormen van preventie, signalering en ambulante hulpverlening moeten er mogelijk zijn en ook vormen van indicatie. Op deze manier dalen enkele functies die nu bij Bz zijn belegd in de Cjg's. Doorverwijzing naar zwaardere vormen van hulpverlening volgt dan de route van het Cjg naar een Bz. De richting van beleid steunen we, maar het beeld, het organogram mag duidelijker worden. Het lijkt me van belang dat de minister duidelijk maakt hoe hij de Cjg's ziet en hoe hij de aansturing van de diverse professionals van de lokale, bovenlokale en provinciale instanties ziet. Graag horen we zijn visie daarop.

Wettelijke erkenning van werkers in de jeugdzorg

De ontwikkelingen in de jeugdzorg leiden tot nieuwe accenten. Er treedt een lokalisering op, het accent komt sterker te liggen op signalering en preventie en er vindt ontschotting plaats tussen wetten en beleidsterreinen. Tegelijkertijd worden de problemen waar we mee te maken hebben complexer. Onze fracties zijn van mening dat dit hoge eisen stelt aan werkers in de jeugdzorg. Er moet een nieuw type jeugdwerker komen, beter in staat integraal te werken, beter in staat situaties in te schatten en op basis van getoetste methodieken te werken, beter in staat te schakelen met andere instanties en met de overheid. Uit dat oogpunt is het van het allergrootste belang dat er gewerkt wordt aan de wettelijke erkenning van bepaalde functies in het maatschappelijk werk, zoals de gezinsvoogd, de reclasseringswerker en nog enkele functies. Het belang hiervan is dat er kwaliteitseisen aan de beroepsuitoefenaar kunnen worden gesteld en dat er een vastgestelde 'body of knowledge' bestaat waarop werkers aanspreekbaar zijn. Ook het tuchtrecht kan eindelijk geregeld worden. Niet onbelangrijk is de impuls die dit kan geven aan het beroepsonderwijs. Scholing in bepaalde beroepskwalificaties zou bij voorkeur in een post-hbo-traject moeten plaatsvinden. In het buitenland heeft de opleiding van bepaalde typen sociaal werkers inmiddels al een academische status. In de beroepsgroep zelf en ook in het hoger onderwijs is hier behoorlijk draagvlak voor. Ik verwijs bijvoorbeeld naar het lectorenmanifest dat in mei van dit jaar aan de minister werd gepresenteerd. Op dit moment wordt er vanuit de sector gewerkt aan een professionaliseringsplan door een werkgroep onder leiding van Ella Kalsbeek, gefinancierd door deze minister. Naar ik begrepen heb is dit aspect daar niet aan de orde en zijn de werkgevers op dit punt verdeeld. Graag zouden we zien dat de minister zelf het heft in handen neemt en gaat zien hoe dit gerealiseerd kan worden.

Pleegzorg

Een ander element waar wij de minister op willen bevragen betreft de pleegzorg. Pleegzorg behoeft versterking, mede vanuit de visie dat een vervangend gezin voor jongeren die niet meer thuis kunnen wonen, veel beter is dan het verblijf in een instelling. Jongeren kunnen vanuit een pleeggezin gewoon blijven meedoen aan de samenleving en groeien op in een omgeving waarin normale opvoedingsrelaties bestaan. Pleegouders doen iets heel belangrijks voor de samenleving en dat zou best nadrukkelijker gezegd mogen worden. Toch zijn er steeds weer berichten over de hoogte van de vergoedingen, discussies over de voogdij, en per saldo de waardering die pleegouders ondervinden. Kunt u ons uw visie geven op de manier waarop pleegouderschap gestimuleerd kan worden? Voor de meest intensieve vormen – die veel van het ouderschap en het gezin vragen – staat niet iedereen in de rij. In onze samenleving neemt dat type altruïsme eerder af dan toe. Hoe ziet een gemoderniseerde pleegzorg er uit? Er zijn gezinnen die zich er helemaal op zouden willen toeleggen als de hoogte van de vergoeding dat mogelijk maakt. Wat is de route daarnaar toe? Een ander element is de regeling van de voogdij. Het is begrijpelijk dat in langdurige pleegzorg de pleegouders ook de voogdij zouden willen hebben. Maar daar kleeft het bezwaar aan dat niemand meer op een pleeggezin toeziet. Welke vormen van toezicht zouden dan passend zijn? Wat is uw visie hier op?

Kinderen en mishandeling

De minister heeft kindermishandeling tot een prioriteit gemaakt in zijn beleid. Wij steunen hem hierin van harte. Onlangs werd ons land op de vingers getikt voor het niet naleven van de mensenrechten op dit punt. Dat is pijnlijk en zegt wederom iets over de sociale en morele tekorten in onze samenleving. De minister wil alle nadruk leggen op preventie en vroegsignalering en dat is goed, maar hoe zit het met de rol van het OM in dezen? In het actieplan Aanpak Kindermishandeling wordt ook gesproken

over het strafrecht en op te stellen kaders voor opsporing, vervolging, strafvordering, etc. Onze fracties vragen of een dergelijk kader al is ontwikkeld en hoe de verdere implementatie van dit strafrechtelijk traject er uit zal zien. Het kan niet zo zijn dat daders van kindermishandeling niet aangepakt worden. Kan de minister met cijfers aangeven hoe het met de vervolging van daders van kindermishandeling is gesteld?

Tot slot

Wij wensen deze minister veel wijsheid en sterkte om in deze regeringsperiode tot resultaten te komen. Het op orde krijgen van de jeugdzorg is daarin een belangrijke taak. Wij menen dan ook dat een minister van Jeugd en Gezin niet gemist kan worden, in een wereld die complex is en waarin primaire leefomgevingen onder voortdurende druk staan. Wij hopen dat het beleid bijdraagt aan de opbouw van een stabiele samenleving waarin mensen opgroeien en hun verantwoordelijkheid nemen voor de wereld die ons gegeven is.